

Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

13

maja 2018
niedziela
18:00

NFM, Sala Czerwona

Harmonischer Gottesdienst – muzyczne nabożeństwo

Maciej Gocman – tenor

Overtone:

Klaudia Matlak – skrzypce

Julia Karpeta – viola da gamba

Maurycy Raczyński – klawesyn, pozytyw

Program:

Philipp Heinrich Erlebach (1657–1714) *II Sonata e-moll* [11']

I Adagio – Allegro – Adagio

II Allemande

III Courante

IV Sarabande

V Gigue

Samuel Capricornus (1628–1665) *Jesu nostra Redemptio* [12']

Dieterich Buxtehude (ok. 1637–1707) *Sonata B-dur op. 2 nr 1, BuxWV 259* [8']

I Allegro

II Adagio – Allegro

III Grave

IV Vivace – Lento

V Poco adagio – Presto

Johann Sebastian Bach (1685–1750) *Toccatà G-dur BWV 916* [9']

I

II Adagio

III Allegro

Georg Philipp Telemann (1681–1767) *Packe dich, gelähmter Drache* – kantata

TWV 1:1222 [10']

I Packe dich, gelähmter Drache

II Der Helfer sei gelobt

III Hinweg, o höllisches Getümmel

Koncert finałowy VIII Festiwalu Kultury Protestantckiej „Przestrzenie wolności”

Współorganizacja:

OMÓWIENIE

Agata Adamczyk

Stosunek Marcina Lutra do muzyki był wyjątkowy. Wielki reformator Kościoła widział sztukę muzyczną jako narzędzie do głoszenia chwały Bożej – stawiał ją na drugim miejscu po teologii, doceniając tym samym jej duchowe zalety. Według słów Lutra: „Muzyka jest, po pierwsze: Bożym darem i nie od człowieka pochodzi; po drugie: rozwesela serca; po trzecie: przepędza diabła; po czwarte: dostarcza niewinnej radości. Dzięki niej mija gniew, znikają pokusy i pycha”. Rewolucyjna teza Lutra mająca służyć naprawie chrześcijaństwa wpłynęła na dzieje całej Europy. Luteranizm opanował przede wszystkim wschodnie i północne obszary Niemiec. Tam w kościołach lub na dworach książęcych zatrudnienie otrzymywali wybitni i pobożni przedstawiciele muzyki epoki baroku, jak choćby Erlebach, Capricornus, Buxtehude, Telemann czy Bach. To właśnie muzyka, która była pisana w kręgach protestanckich od początku XVII w., przyniosła wiele nowatorskich pomysłów. Bez nich trudno sobie wyobrazić choćby barokową naukę o afektach. Rozwój europejskiej kultury miałby zupełnie inne oblicze. W twórczości kompozytorów protestanckich niezwykle istotny był związek muzyki ze słowem, a w późniejszym okresie charakterystyczne było upodobanie do gęstej polifonii, na które nakładały się silne wpływy włoskie. Niemcy stały się jednym z najważniejszych ośrodków muzycznych całej Europy.

Pod koniec XVII w. dużym uznaniem cieszyła się twórczość Philippa Heinricha Erlebacha – artystę okrzyknięto jednym z najważniejszych kompozytorów niemieckich. Erlebach wychowywał się na dworze hrabiego Ulricha II we Fryzji Wschodniej (region w Dolnej Saksonii) jako syn tamtejszego muzyka. Dzięki swojemu talentowi zdobył zatrudnienie w większym Schwarzburg-Rudolstadt (leżącym we wschodniej części dzisiejszej Turynгии) u księcia Albrechta Antona. Stanowisko kapelmistrza piastował tam przez ponad trzy dekady – aż do śmierci.

Erlebach był niezwykle płodnym twórcą. Pisał muzykę instrumentalną i wokalną, świecką oraz kościelną. W jego dorobku znajdują się opery, msze, oratoria, pełne cykle kantat dla dzisiejszej Lutrańskiego, pieśni świeckie, a także kameralna muzyka instrumentalna. Niestety, spośród ponad tysiąca dzieł Erlebacha przetrwało zaledwie siedemdziesiąt rękopisów. Pozostałe strawił pożar, który wybuchł w 1735 r. w Rudolstadt. Tym samym kompozytor popadł w zapomnienie.

II Sonata e-moll na skrzypce, violę da gamba oraz basso continuo należy do cyklu sześciu sonat skomponowanych w 1694 r. To wytworne, pełne oroku dzieło, na które składa się pięć części: pierwsza to *Adagio – Allegro – Adagio*, a cztery kolejne tworzą tańce – niemiecki allemande, francuski courante, hiszpańska sarabanda oraz angielski gigue.

Kompozycje utalentowanego Samuela Capricornusa – syna protestanckiego pastora z Bratystawy – wprawiły w zachwyt samego Heinricha Schütza, który określał je mianem *opera virtuosa*. Niektóre z nich znalazły się w repertuarze słynnego Giacoma Carissimiego. Gdy Capricornus przyszedł na świat, w Europie trwał konflikt religijny (wojna trzydziestoletnia), który toczył się między protestanckimi państwami Świętego Cesarstwa Rzymskiego, wspieranymi przez Szwecję, Danię i Francję, a katolicką dynastią Habsburgów. W obawie przed prześladowaniami ze strony zwolenników kontrreformacji i w poszukiwaniu wolności religijnej wielu protestantów emigrowało – w tym rodzina Capricornusa. Zanim jednak kompozytor przyjął dożywotnią posadę nadwornego kapelmistrza księcia Eberharda III w Stuttgarcie, studiował na Śląsku teologię, filozofię i łacinę, w późniejszym okresie był muzykiem na dworze cesarskim w Wiedniu, pracował jako prywatny nauczyciel muzyki w Bratystawie oraz pełnił funkcję tamtejszego *director musicae* w Dreifaltigkeitskirche.

W swoich kompozycjach Capricornus łączył włoską technikę koncertującą ze stylem niemieckim; jego muzyka plasuje się zatem pomiędzy twórczością dwóch wybitnych przedstawicieli epoki – Schütza i Bacha. Capricornus pisał utwory niemal we wszystkich gatunkach, a jego dzieła, takie jak motet *Jesu nostra Redemptio* wydany w 1669 r., cieszyły się popularnością w wielu europejskich krajach.

Chętnie przywoływanym epizodem z życia młodego Johanna Sebastiana Bacha jest jego piesza wędrówka z Arnstadt do Lubeki. Kompozytor pokonał wówczas niemal czterysta kilometrów, by poznać niezwykle cenionego przez siebie Dietericha Buxtehudego i usłyszeć jego grę. Choć samowolnym przedłużeniem urlopu naraził się przetożonemu, to doświadczenia, jakie wyniósł z wyprawy, miały wpływ na całą jego późniejszą twórczość.

Buxtehude, wychowany w Danii, pochodził z rodziny o muzycznych tradycjach. Gdy objął stanowisko organisty w lubeckim Marienkirche, w naturalny sposób wpisał się w działalność tzw. organowej szkoły północnoniemieckiej, stając się wkrótce najślynniej-

szym jej reprezentantem. Muzykę Buxtehudego, utrzymaną w duchu protestanckim, cechuje intelektualna, kontrapunktyczna ścisłość, silne kontrasty wynikające z włoskiej techniki koncertującej oraz swoboda improwizacyjna.

Sonata B-dur op. 2 nr 1 na skrzypce, violę da gamba oraz klawesyn Buxtehudego została wydana w 1696 r. i stanowi jedną z siedmiu w cyklu. Kompozycja składa się z kilku krótkich, silnie skonstrastowanych części, w których liryczne, kantylenowe frazy sąsiadują z rytmami tanecznymi bądź przechodzą w szybkie, niespokojne figuracje.

Według Josepha Haydna Johann Sebastian Bach był „człowiekiem, od którego pochodzi cała mądrość muzyczna”, geniuszem, który wciąż fascynuje i inspirowe kolejne generacje twórców. Sztuce Bacha przypisywano intelektualną głębię, pełną pasji matematyczną precyzję. Jego muzyka stała się niedoścignionym wzorem. W krótkiej charakterystyce twórczości tego kompozytora, opublikowanej w 1801 r. w „Allgemeine musikalische Zeitung”, napisano: „Imię Johanna Sebastiana Bacha jaśnieje ponad wszystkimi niemieckimi kompozytorami pierwszej połowy ubiegłego [XVIII] stulecia. Objął on duchem wyprzedzającym z myśli Newtona wszystko, co do tej pory wiadzano o kompozycji muzycznej i dawano za przykład, przeniknął jej głębinę tak całkowicie i trafnie, że musi być słusznie uznany za twórcę praw rzeczywistej harmonii, które obowiązują do dziś”. Co istotne, dla pobożnego Bacha muzyka była „służbą bożą”, jak to określił Albert Schweitzer. Dalej pisał: „Dlatego właśnie nie miała nic wspólnego ze światem i sukcesami w świecie. Była celem samym w sobie”.

Toccatą G-dur BWV 916 powstała w 1714 r., tj. w czasie, gdy książę Wilhelm Ernst awansował kompozytora na koncertmistrza nadwornej orkiestry w Weimarze. Odtąd Bach nie tylko sprawował opiekę nad muzyką religijną, która miała być wykonywana w książęcej kaplicy, lecz także mógł działać na polu sztuki świeckiej.

Tym, co wyróżnia *Toccatę* G-dur od innych kompozycji w tym gatunku, jest jej trzyczęściowość. Bach, inspirowany włoską techniką koncertującą, dokonał wyraźnego podziału dzieła na quasi-improwizacyjną część pierwszą, liryczne *Adagio* oraz *Allegro*, finałową fugę – gigue w stylu francuskim, z charakterystycznym rytmem punktowanym.

Program dzisiejszego koncertu wieńczy religijna kantata Georga Philippa Telemanna – *Packe dich, gelähmter Drache* z 1725 r. Kompozytor pełnił wów-

czas funkcję kantora i sprawował opiekę muzyczną w pięciu kościołach w Hamburgu. Do obowiązków Telemanna należało tworzenie nowej kantaty na każdą niedzielę roku liturgicznego, a w każdym roku – jednej pasji oraz dzieł okolicznościowych związanych z uroczystościami kościelnymi i miejskimi. Dorobek Telemanna obejmuje zawrotną liczbę trzech tysięcy kompozycji. W pierwszej połowie XVIII w. większość z nich cieszyła się bardzo dużą popularnością. Sam Telemann, jako przedstawiciel stylu galant ograniczającego środki zdobnicze, był wiodącą postacią życia muzycznego ówczesnej Europy. Miarą jego stawy może być wysokość pensji, jaką otrzymywał – trzykrotnie przewyższała ona lipską gażę Bacha.

Maciej Gocman, fot. Stawek Przerwa

Maciej Gocman

Jest cenionym w kraju i za granicą specjalistą w zakresie wykonawstwa muzyki dawnej; w kręgu jego zainteresowań znajduje się również muzyka współczesna. Na stałe współpracuje z Cantores Minores Wratislavienses, Ars Cantus oraz Collegio di Musica Sacra, ponadto koncertuje z takimi zespołami, jak Capella Cracoviensis, Wrocławska Orkiestra Barokowa, Concerto Polacco, Il Tempo, Arte dei Suonatori, Harmonia Sacra, Subtilior Ensemble, Concerto Köln, Capilla Flamenca, De Labyrinth, Weser-Renaissance, Irish Baroque Orchestra i Warszawska Opera Kamealna. Jako solista występował na całym świecie pod dyrekcją m.in. M. Gestera, P. Esswooda, E. Lópeza Banzo, K. Masura, P. McCreecha. W jego dorobku fonograficznym znajduje się ponad 40 płyt CD oraz liczne nagrania telewizyjne i radiowe.

Overtone

Overtone to trio specjalizujące się w wykonawstwie muzyki dawnej na instrumentach historycznych. Zespół zadebiutował w sierpniu 2015 r. podczas koncertu z cyklu „Fringe” na BRQ Vantaa Festival w Finlandii. W 2016 r. grupa została wybrana do zaprezentowania swoich umiejętności podczas koncertu z cyklu „Fringe” na prestiżowym Utrecht Early Music Festival. Trio koncertowało m.in. w sali kameralnej

NOSPR, w Narodowym Forum Muzyki i na Festiwalu „Maj z Muzyką Dawną” we Wrocławiu. Repertuar zespołu jest skoncentrowany głównie wokół muzyki francuskiej i niemieckiej XVII i XVIII w. Muzycy uczestniczyli w warsztatach kameralistyki prowadzonych przez B. Rannou w Conservatoire à Rayonnement Régional w Wersalu, a także w warsztatach z klawesynistką B.M. Willi.

Overtone, fot. archiwum zespołu

Organizator:

NFM – Instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Sponsorzy:

